

Јелена Н. Арсенијевић Митрић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за српску књижевност

АНТРОПОЛОШКА МИСАО НИКОЛАЈА НИКОЛАЈЕВИЧА МИКЛУХО-МАКЛАЈА И ЊЕН УТИЦАЈ НА СТВАРАЛАШТВО СРЕТЕНА БОЖИЋА/Б. ВОНГАРА²

У раду се бавимо антрополошком мисијом Николаја Николајевича Миклухо-Маклаја, тумачећи његове дневнике и белешке, у чијем су фокусу антрополошка, етнологска и лингвистичка истраживања које је руски научник спроводио на острвима Тихог океана, полуострву Малаки, Аустралији и Папуи Новој Гвинеји. Поред проучавања првобитних култура Аустралије и Океаније, Маклај је, ужаснут злочинима које над староседеоцима спроводе различите колонијалне експедиције, остатак свог живота провео у очајничкој борби да спречи даље поробљавање људи и пустошење ових простора, али и у настојањима да истина о нехуманим радњама „цивилизованих” освајача изађе на видело. У другом делу рада инсистира се на утицају који је Миклухо-Маклај имао на живот и стваралаштво аустралијског писца и антрополога српског порекла Б. Вонгара.

Кључне речи: Н. Н. Муклухо-Маклај, Б. Вонгар, антропологија, етнологија, књижевност, колонизација, Аустралија и Океанија, Папуа Нова Гвинеја

*Чини ми се, да није болесни, не би ми било криво да ћу ости-
ганем заувек, тј. да се никада не враћам у Европу.*

Николај Николајевич Миклухо-Маклај, *Путовања*

*После Тихове Југославије, и Француске која је била у рату,
желео сам бити што даље од Европе – изгубити се у про-
странству Аустралије.*

Б. Вонгар, *Још увек сањам*

1 jelena.arsenijevic@kg.ac.rs

2 Овај рад је део истраживања која се изводе на пројекту 178018 *Друштвене кризе и савремена српска књижевност и култура: национални, регионални, европски и глобални оквир* који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1.

Николај Николајевич Миклухо-Маклај (1846–1888) је руски етнолог, антрополог и биолог који је, поред осталих достигнућа о којима ћемо говорити у наставку рада, познат и по томе што представља првог научника који је крочио на тло Папуе Нове Гвинеје, тог, још и данас, недовољно истраженог острва. Рођен је 17. јула 1846. године у селу Рождественском. Када је имао једанаест година, умире му отац и од тада је породица живела у великој немаштини. Будући да га је красио снажан и независни ум, често је упадао у конфликте са ауторитетима. Средњу школу је завршио у Санкт Петербургу, потом се уписао на универзитет, међутим, због учешћа на студентским демонстрацијама бива му забрањено да настави студије. Снажна жеља за учењем одвела га је у иностранство, у Немачку, где 1864. године на Универзитету у Хајделбергу студира хемију, медицину, природне науке и филозофију. Потом се сели у Лајпциг, а затим прелази у Јену, где код професора Карла Гегенбауера изучава упоредну анатомију и где га чувени зоолог Ернст Хекел, иначе поборник дарвинизма, узима за свог асистента. Већ 1866. године Маклај полази на своје прво путовање на Канарска острва, где се бавио анатомијом сунђера и проучавањем мозга хрскавичавих риба. Тамо је открио нову врсту сунђера коју је назвао бели Гуанчи, у знак сећања на првобитне становнике Канарских острва, берберска племена Канари или Гуанчи (како их називају Шпанци), која су европски колонизатори истребили. Још тада се код Маклаја развија интересовање и емпатија за припаднике првобитних култура који су страдали под ударом западних освајача. Он је предосетио да ће убрзани развој индустрије удружен са повећањем људске популације изазвати страховито загађење животне средине, довести до нестанка многих биљних и животињских врста, али и до истребљења првобитних заједница (в. Ćukovska 1953: 7–11; Vongar 2007: 1–5; Živanović 2006: 90–91).

Иако је у своје истраживачке походе ишао како би се пре свега бавио антрополошким, етнолошким и лингвистичким истраживањима, никада га није напуштао наум да остави трага о томе како такозвани цивилизовани народи поступају са припадницима првобитних култура које на сваком кораку настоје да најпре искористе, а потом и униште.

Када се вратио у Русију 1869. године, са само 23 године, већ је стекао завидну репутацију у академским круговима, почео је да размишља о одласку на острва Тихог океана и упознавању тамошњих култура. Тада га је научник Карл Максимович Бер упутио у проблематику неистражених племена Нове Гвинеје и инспирисао да се одважи на ово, како ће се касније показати, револуционарно путовање. Пре доласка на Нову Гвинеју руски етнолог је посетио Ускршња острва, која су била слика у малом онога што се дешавало и што ће тек задесити сва острва у Пацифику. Због своје изолованости, повећања популације и скромних ресурса Ускршњим острвима је већ претила еколошка опасност, доласком Европљана почео је убрзани процес пропадања. Колонизатори су донели бо-

лести, уништили локалне сорте биљака, посекали шуме, а народ одводили у робље. Пошто је видео стравичне последице колонијализма, Маклај решава да живот посвети упознавању и одбрани првобитних култура од страховитог западног прогреса који руши све пред собом. На Нову Гвинеју стиже 1871. године на руском броду Витез, под командом капетана Назимова, а по налогу великог кнеза Константина, брата руског цара и председника Географског друштва Русије (в. Vongar 2007: 1–5; Živanović 2006: 91).

Сведочанства о својим истраживањима Маклај је оставио у дневнику, који је предано водио (од 7. септембра 1871. до 23. марта 1883. године), и бројним белешкама, цртежима и скицама од великог научног значаја. У Русију се враћа након више од 12 година путовања и истраживања по острвима Тихог океана, полуострву Малаки, Аустралији и Новој Гвинеји, на којој је провео 15 месеци приликом прве посете, да би је касније посећивао у још два наврата (в. Živanović 2006: 91).

Потребно је нагласити да је руски антрополог староседеоце Нове Гвинеје (Папуанце залива Астролабија на североисточном делу острва) доживљавао као себи равне, у његовим дневницима не проналазимо изразе надобудног европског етнолога, већ само покушаје да се други разуме и да се опишу његова нарав и обичаји. Као своје гесло, већ на почетку своје путоловине, истиче: „Мислити и настојати да разумем оно што ме окружује” (Mikluho-Maklaj 1953: 43). У предео пред собом заљубљује се на први поглед:

„Та промена околине делује на мене веома повољно: одмарам се. Онда, ова уједначеност температуре, раскош вегетације, лепота краја чине да потпуно заборављам прошлост, не мислим на будућност и само уживам у садашњости. [...] Шта бих више? Море с коралним гребенима, с једне стране, и шума тропског растиња – с друге, обоје пуни живота, разноликости; у даљини планине чудних обриси; над планинама се гомилају облаци не мање фантастичних облика. Размишљајући о свему томе, лежао сам на дебелом стаблу оборена дрвета и био сам задовољан што сам стигао циљу, или, тачније, првој пречаги веома дугих лествица, које ме морају довести до циља...” (Исто).

Папуанце назива „моји суседи”, описује их као „добре, благе, паметне, досетљиве, спретне”, не осуђује њихове обичаје, већ настоји да их протумачи. Диви се њиховим умећима да са оскудним оруђима постижу тако добру обраду тла³, такође фасцинира га њихова уметност. Битно је

3 Маклај није пропустио прилику да приликом посматрања и упознавања поступака, обичаја и нарави урођеника остави детаљан опис својих запажања у дневнику и белешкама. Тако на неколико места описује њихове плантаже и начин узгоја биљака који га је фасцинирао. Једном приликом бележи: „Плантажа је недавног порекла. Плот, у висини човека, сасвим је нов и веома је чврсто саграђен. Начињен је био од мотки забодених у земљу једна уз другу – то су, заправо, стабла шећерне трске, пободена у два реда на размаку од двадесет сантиметара. Тај је међупростор испуњен комадима стабала и грана, а чврсто међусобно повезане трске придржавају све то. Овакав је плот нарочито чврст, јер трске пуштају корен, расту, и јачају сваког месеца, из године у годину. Улазна врата замењује изрез у плоту, тако да се мора прекорачити

напоменути да је при првом сусрету са њима, Маклај наступио супротно очекивањима. Пошто су га видели, Папуанци су били обазриви и заузели ратоборан став према странцу, неколико стрела је пролетело поред истраживачеве главе. Међутим, није се дао застрашити, већ је легао на земљу и заспао, желећи да им тим гестом укаже да их се не боји, да је дошао као пријатељ и да сматра да му неће учинити никакво зло. Потпуно супротно колонизаторима који долазе са оружјем у рукама, он је са собом носио само бележницу и оловку (в. Ćukovska 1953: 11–12). Реакција староседелаца наводи га на размишљање којим он оправдава овакав њихов наступ и уједно доводи у питање надобудност с којом истраживачи често себи дају за право да непозвани упадају на туђе територије и нарушавају мир оваквих изолованих заједница:

„Погледах унаоколо – све сама мрка, узнемирена, незадовољна лица и погледи, који као да су говорили: зашто си дошао да нарушиш наш миран живот? [...] Нађох се и сам у неприлици: збиља, зашто да долазимо да сметам тим људима” (Mikluho-Maklaj 1953: 48).

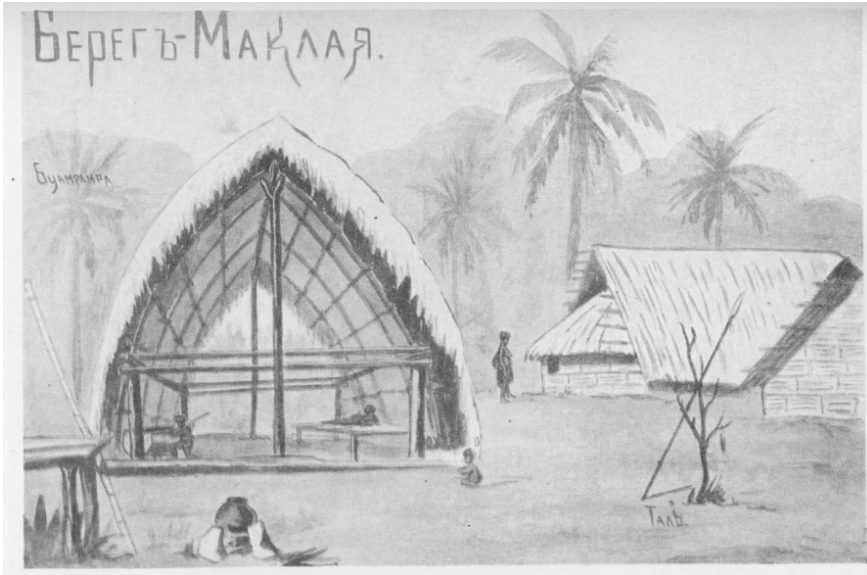
Аустралијски писац српског порекла Б. Вонгар/Сретен Божић, на чије је стваралаштво управо овај руски научник извршио пресудан утицај, наводи како је већ поменути догађај навео Маклаја да закључи да ниједан урођеник неће наудити белом човеку осим ако није испровоциран да тако поступи (Vongar 1992: 219).

Маклај се постепено прилагођавао урођеницима, без настојања да их „цивилизује” и да им натура њима стране обичаје, изградио је сопствену колибу изван села с намером да му староседоци сами прилазе уколико то желе. Тако је његова „политика стрпљивости и ненаметљивости” (Mikluho-Maklaj 1953: 85) ускоро уродила плодом, а наклоност староседелаца је ишла тако далеко да су га молили да се настани унутар села и живи заједно са њима. [фотографија 1] Упоредујући начин живота домородачког становништва са цивилизацијом изван острва, Маклај ће често бити у прилици да опази недостатке и једног и другог стања. Приликом једног тешког физичког посла који је изискивао приличну снагу, забележиће:

„Да смо на неком другом месту, где бисмо лако могли наћи помоћнике, сматрали бисмо да нисмо кадри да обавимо наш јучерашњи и данашњи посао и потражили бисмо туђу помоћ. Но овде, где се не може надати ничијој помоћи, човек се свега лаћа сам и куша на тај начин властиту снагу. Овакво пуно напрезање свих способности и свих снага могуће је код данашњег стања наше цивилизације само у изузетним случајевима, и то

праг висок од две стопе. То је мера опрезности против дивљих свиња, које би могле да се увуку у плантажу. Неколико непрекрштаних стазица деле велики ограђени простор у парцеле, на којима се уздижу довољно високе полукружне леје. Земља је помно уситњена. У свакој су леји посађене различите биљке: слатки кромпир, шећерна трска, дуван и много другог биља које ми није познато. Ванредно добра обрада тла подстакла ме је да обратим пажњу на оруђе које служи у ту сврху, но нисам нашао ништа осим дугих колаца и уских кратких ашова. Крај плота се димила мала ватра, која је, углавном, служила урођеницима за паљење цигара” (Maklaj 1953: 141–142).

ретко, – и што даље, оно ће се сретати све ређе. Наша цивилизација развија све више само неке од наших способности и погодује једностраном развоју, једностраној диференцијацији. Не мислим да истичем као узор дивљака, коме је потребно да развија своје мишиће, нити желим да проповедам повратак у првобитна времена, али уза све то, ја сам се на властитом искуству уверио да физички развој сваког човека треба да иде упоредо с његовим умним развојем, уместо да се запоставља у корист интелекта” (Mikluho-Maklaj 1953: 85).

Фотографија 1. Цртеж „Маклајева обала”, 1870. или 1871.⁴

Време када Маклај предузима своја путовања и обавља проучавања обележиле су бурне расправе о пореклу људске врсте, броју и вредностању људских раса. За разлику од многих научника тога доба, у складу са уверењем да су сви људи једнаки међу собом, заступао је тезу о јединственом пореклу свих људских племена. Дакле, борба се водила између „моногениста”, који су веровали да све људске расе потичу од истог стабла и „полигениста”, који су сматрали да људске расе воде порекло од различитих примитивних предака. Полигенисти су на основу таквих теза изводили закључак да људске расе нису једнаке вредности, тако је „супериорним” белцима од природе дато да владају, а инфериорни „црнци”, будући неспособни да се развијају, осуђени су на потчињеност⁵. Маклај је управо на Новој Гвинеји желео да оповргне оваква расистичка схватања полигениста који су заступали идеју о „вишим” и „нижим”

4 Фотографија доступна на: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/01/Maklaj%27s_coast.jpg, 31.3. 2017.

5 Историјом таквих расистичких теорија, али и њима супротним идејама, бавила сам се у студији *TERRA AMATA VS. TERRA NULLIUS: Дискурс о постојколонизацији у делима Б. Вонгара и Ж. М. Г. ле Клезиоа*, посебно у другом поглављу (в. Arsenijević Mitrić 2016: 31–74).

расама. Друштво Папуанаца описао је као првобитно комунистичко друштво, где није било трговине, а производња и потрошња су имале колективан карактер (в. Ćukovska 1953: 17–18). Он запажа како овде нема хијерархијског уређења, „нема заправо ни старешина родова ни изабраних начелника: свима одраслима припада једнако право гласа; али међу њима се налазе утицајнији, који се одликују памету или спретношћу, па их људи слушају и примају њихове савете” (Mikluho-Maklaj 1953: 189). Занимљиво је да се у племенским заједницама савремене Папуе Нове Гвинеје мало шта изменило:

„Основну друштвену заједницу чини племенско насеље или село у коме живи, отприлике, 50 до највише 300 особа. [...] У друштвеној структури села не постоји нека наследна хијерархија, већ поглавица, или вођа то постаје захваљујући своме раду, снази, мудрости и другим особинама због којих га племе прихвата као старешину. Када они оду са сцене неко други заузима њихов положај по сопственој заслуги, а не по праву наслеђа. [...] Село или племе води заједнички живот у којем појединци доприносе својим радом и учешћем онолико колико су способни да дају. Сви становници економски зависе једни од других и ту нема подела. Сви чланови племена осећају лојалност само према своме племену и та лојалност не иде ван граница сопственог насеља. Осећање националног идентитета још увек није развијено и не односи се на државу као целину. Све друштвене заједнице су веома мале, па су поједини етнологи и социолози покушавали да их опишу као пример 'раја' где нема приватног власништва и где свако добија оно што му треба [...] Индивидуално власништво не постоји у европском смислу, већ се сва добра налазе у рукама куће, породице или племена. Између породица и група у селу постоје доста сложени односи у погледу њихових дужности и одговорности, путем којих доприносе добробити заједнице” (Живановић 2006: 22)⁶.

Оно што је нарочито важно јесте да је Маклај одбацио све дотадашње тврдње о Папуанцима као наводно нижој раси. Његов дневник у целости побија клевете које су се шириле против тамне коже. Када би се појављивали похлепни трговци и колонијални војници који су чинили насиље над домороцима, Маклај је увек иступао у одбрану Папуанаца и у име „праведности” и „човечности” обраћао се властима захтевајући да се оформи Међународно удружење за заштиту права тихоокеанских урођеника „од безочног насиља и бесрамне пљачке”. Папуанци му нису остали дужни и на његову племенитост одговарали су истом мером,

6 Слично запажање износи и Царед Дајмонд, биолог који је на Новој Гвинеји провео више од тридесет година бавећи се проучавањем еволуције птица али и људским заједницама на овом острву: „За племена и скупине заједнички је 'егалитаран' друштвени систем, без рангираних лоза или класа. Не само што положај није наследан, већ и ниједан члан традиционалног племена или скупине не може да се несразмерно обогати на основу свога рада, јер сваки појединац има дуговања и обавезе према многим другим члановима. Човеку са стране стога је немогуће да на основу изгледа погоди ко је међу свим одраслим мушкарцима тај 'велики човек': он живи у колиби исте врсте, носи исту одећу и украсе, или је наг као сви остали” (Dajmond 2004: 244–245).

када се Маклај разболео, носили су га у посебној носиљци јер није могао да хода, годинама пошто је отишао чували су његове ствари као да је био један од њих. То нису радили зато што су по природи били понизни, већ стога што су били људи у правом смислу те речи (в. Ćukovska 1953: 18–20). О њиховој изузетној, обостраној привржености најбоље сведочи анегдота из *Дневника о 'уознавању' руске лађе која је пристала на обалу*. Маклај је једну групу староседелаца наговорио да се попну на клипер и разгледају палубу:

„Мноштво људи и разни апарати, за њих несхватљиви, тако су уплашили урођенике да су се они са свију страна ухватили за мене, мислећи да су тако ван опасности. Онда сам замолио једног морнара да ми донесе уже; средину ужета смотао сам око паса, а оба краја ужета препустио сам својим Папуанцима. Сада сам могао да идем напред, а Папуанци су уображавали да се држе за мене. С таквим репом обишао сам читаву палубу и стално сам се заустављао да бих одговорио на питања и објашњавао урођеницима употребу разних предмета” (Mikluho-Maklaj 1953: 270).

Већ по самом доласку на Нову Гвинеју Маклај предузима своја антрополошка истраживања која су подразумевала евидентирање расних карактеристика новорођенчади, деце, одраслих, разлике између полова, као и извођење антропометријских мерења, зоолошка, лингвистичка и друга проучавања. У том смислу можемо издвојити најважније резултате његовог научног рада: побијање расистичке теорије о томе да постоје „ниже” и „више” расе и то управо сакупљањем чињеница; порицање заблуде према којој Папуанци означавају посебну расу, јединствену на читавој планети; опсежан опис меланезанског антрополошког типа; запажање да у свакој заједници могу да постоје и брахикефали и долихокефали типови али и прелазни облици (в. Živanović: 94) [фотографија 2]. Потребно је напоменути да формирању теоријског модела у антропологији или етнологији неизоставно претходи прикупљање података и истраживање на терену. У прилог томе да је рад на терену предуслов антрополошког и етнолошког проучавања, Александар Бошковић наводи као први пример управо Миклухо-Маклаја и његових 15 месеци проведених на Новој Гвинеји (1871–1872), затим Риверсов петомесечни боравак на југу Индије, међу Тодама (1901–1902), девет месеци током којих је Малиновски извео своја проучавања у периоду од 1915. до 1918. године. Ово је битно нагласити стога што се данас јављају тежње да се овај кључни елемент, „терен”, пренебрегне или прикаже мање вредним (Bošković 2010: 109). Данас је јасно да постоји „важна и нераскидива веза између антрополошке мисли и путовања. Помоћу путовања – што је могуће дужег – остварује се сусрет различитих облика живота, различитих друштвених и културних средина који може да изнедри свеукупну антрополошку мисао” (Fabijeti *i dr.* 2002: 78).

Фотографија 2. Маклајеви цртежи и белешке, Пела, 1875.⁷

Након што је оболео од реуматизма и маларије, Маклај више није могао да путује, настанио се у Сиднеју и настојао да обради прикупљени материјал за објављивање. Године 1884. Немци су окупирали североисточни део Нове Гвинеје, назвали је „Земља цара Виљема”, и поробили урођенике са којима је Маклај годинама живео. Руски научник је бурно реаговао, телеграфисао је Бизмарку у име Папуанаца који су се побунили, међутим ништа није постигао. Вонгар пише како је две године касније руски антрополог отпутовао у Москву не би ли што пре објавио своје записе и покушао да олакша судбину урођеника и спречи да се они третирају као заостала бића подобна за ропско служење. Захтевао је од руског цара Александра III да преузме улогу заштитника поробљених народа, међутим Русија тада није била у позицији да изазива европске колонијалне силе. Маклај се тада обратио свом пријатељу писцу Лаву Толстоју, који је прочитавши *Дневнике* изјавио: „Био си први који је изван сваке сумње, својим искуством, показао да је човек свуда човек, што значи добронамерно, друштвено биће са којим комуникација може и мора бити успостављена предусретљивошћу и истином, а не борбеним ставом и оружјем” (наведено у Vongar 2007: 262). Толстој га је такође саветовао да рукописе што пре објави, верујући да ће књига пронаћи пут до великог броја читалаца и да ће Маклај својим сазнањима о Папуанцима представљеним у *Дневницима* успети да узбуди људе широм света и подстакне их на спасавање Папуанаца од колонизатора (в. Vongar 2007: 260-262).

⁷ Фотографија доступна на: <http://beautifulrus.com/wp-content/uploads/2013/06/Pelas-January-25-1875.jpg>

Сломљен болешћу и разочарањем, будући да се нико није одазивао на његове вапаје за спас староседелаца Нове Гвинеје, Маклај умире у четрдесет другој години живота не успевајући да помогне својим штићеницима. Након пораза Немачке у Првом светском рату, Нову Гвинеју преузимају Британци, на њене обале убрзано пристижу енглеске, француске, немачке, холандске и италијанске експедиције, које за циљ имају следеће императиве - премерити земљу, искористити природне ресурсе којих има у изобиљу (дијаманти, злато, сандаловина, каучук, бакар...) и поробити становништво. За разлику од Маклаја, који је дошао на Нову Гвинеју као истраживач и који се сродно са Папуанцима, постао им пријатељ и заштитник, након њега долазили су антрополози у служби империје, који су људска бића на која су у својим походима наилазили, представљали и третирали као дивљаке. Тако је немачки антрополог Финш проучавао урођенике само како би их што лакше поробило, вођен саветима Адолфа фон Ханемана, трговца у чијој је служби био – „истражити непознате обале Нове Гвинеје и ступити у пријатељске односе с урођеницима како би се од њих добило што више земљишта” (в. Ćukovska 1954: 385–387). Вонгар наводи како је Финш подробно проучавао Маклајеве записе, чак му је и сам Маклај наивно поверовао да Папуанцима иде с добром намером, те му је својим саветима помогао да им се приближи и задобије њихово поверење (Vongar 2007: 261).

Етнолози, који су долазили након Маклаја, обузети империјалном расистичком похлепом, грабили су папуанске уметничке предмете, оруђе, оружје, одећу, орнаменте како би их „заштитили” и „сачували” а заправо украли и пренели у европске музеје. Уништавали су људе а њихову уметност отимали и затварали у стерилне музејске витрине⁸. Маклајева страховања од империјалног ужаса су се у потпуности обистинила (в. Ćukovska 1953: 387).

Вонгар пише како се Маклај за живота противио не само немачким већ и британским империјалним претензијама према Новој Гвинеји. Бели досељеници из Квинсленда припојили су Аустралији један део Нове Гвинеје, будући да им је понестало абориџинских робова и ресурса, отимали су људе, тзв. канаке са пацифичких острва и доводили их као робове у Квинсленд. Иако је Енглеска званично укинула ропство 1883. године, британске колонизаторе, на простору Аустралије и Океаније, тај акт не обавезује будући да урођенике не сматрају људима (Vongar 2007: 260). Оваква колонијална пракса позната је под називом *blackbirding*, на њене ужасне последице подсећа француски писац Ле Клезио у ангажованом есеју *Рађа, приближавање невидљивом континенту* из 2006. године, где аутор описује боравак у Полинезији, сусрет са културама Океаније, а пише и о торгурама и прогонима које је тај народ трпео под европским колонизаторима. Ле Клезио истиче како је опустошеном изгледу многих

8 У многим деловима Океаније, уметност је и даље саставни део живота. Неки од најпознатијих светских музеја и галерија, од Музеја Метрополитен у Њујорку до Музеја Кеј Бранли у Паризу као део сталне поставке имају уметничке предмете из Океаније: маске, тотеме... (Vlček 2013: 66–67).

острва управо допринела поменути империјална политика која је трајала од 1850. до 1903. године. Термином „blackbird” („црни кос”) у сленгу се погрдно именовало домородачко становништво. У вези је са ранијим изразом „blackbird shooting”, који упућује на лов на Аборицине Аустралије, којем су се као виду забаве посвећивали први европски досељеници. Иста пракса примењивана је и у Јужној Африци у поступању према Бушманима. Касније, постаје назив за систем принудног рада који су староседеоцима наметнули енглески и француски колонијални господари. Долазили су бродовима и служећи се преваром отимали су домороце који су им затим на плантажама широм Аустралије и Океаније служили као робље. Капетани злогласних бродова зарађивали су тако што су превозили и продавали ове људе власницима плантажа на Фиџију и Квинсленду. Поступање са отетима било је крајње сурово, често би путовали и по више од хиљаду километара до одредишта, ускраћивана им је храна и вода. Многи су умирали током пловидбе, било од повреда, глади, исцрпљености, шока, или болести. У тим случајевима бацали су их преко палубе у воду. По доласку, продавали су их и приморавали на тежак физички рад. Они који су завршавали дубоко у унутрашњости копна борили су се, поврх свега, и са хладном климом. Није им било дозвољено да на било који начин ступе у контакт са својим породицама. У периоду од 1859. до 1900. године више од стотину хиљада острвљана је киднаповано. Већина, око 62 500, остављена је у Квинсленду, док је пет хиљада завршило своје путовање у Перуу, у Јужној Америци. Остали су распоређени по острвима Пацифика (в. Le Klezio 2007: 48–53).

Ле Клезио пише о отмицама урођеника којима је Маклај лично сведочио и тим поводом 1874. године упутио писмо гувернеру Холандске Источне Индије: „Мада је ропство у холандским колонијама већ давно укинута званично, на папиру, трговина људима врши се и даље у великој мери. [...] Безакоње несметано цвета [...] За мене би представљало велико задовољство када би ових неколико редака могло допринети бар неком олакшању жалосне судбине урођеника” (Mikluho-Maklaj 1953: 281–282). Неколико година касније, у Сиднеју га затиче вест да Аустралијски савез намерава да заузме источну обалу Нове Гвинеје. Том приликом обраћа се сер Артуру Гордону, британском комесару: „Одлучио сам да дигнем глас у име права човека ... и да Вас упозорим на опасност која прети да заувек уништи благостање хиљаде људи, који нису починили друге кривице осим што припадају другој раси и што су слаби” (Исто: 351). Том приликом га подсећа на „потпуно уништење урођеника Тасманије и постепено истребљење Аустралијанаца, које се и даље врши” и опомиње га да „спречи низ неправедних убистава, да убудуће спасе цивилизацију од срамоте премлаћивања жена и деце под изговором ’заслужене освете’” (Исто).

Приликом путовања по острвима Меланезије и Микронезије руски научник с гнушањем бележи каквим су се безочним преварама служили бели колонизатори како би обманули урођенике:

„Европљани експлоатишу урођенике и својим примером развијају код њих лаж и превару. У лову за трепангом, корњачом и бисером, енглески, холандски и немачки трговци нису се ничега устручавали. Они су стално варали урођенике дајући им свакојаке старудије по безобразно високој цени, опијали их, силом одводили жене, а ако су се урођеници бунили, или чак мирно одбијали да воде неповољну трговину, наоружани трговци су једноставно од њих одузимали све што су хтели. Ратни бродови које су слали колонијалне власти увек су прихватили становиште тредера и немилосрдно се разрачунавали с острвљанима” (Mikluho-Maklaj 1953: 289).

Описивао је и како трговци привлаче острвљане на лађе, а затим их приморавају да без предаха роне у потрази за бисерима, док се не разболе, а након што их искористе, полумртве их бацају преко бродске ограде. Овакве сцене навеле су Маклаја да приликом поновне посете заливу Астралабија упозори Папуанце на опасност која им прети од белог човека.

2.

Вонгар 2007. године преводи на енглески *Дневнике из Нове Гвинеје 1871–1883*⁹, које Маклај пише у доба када је Дарвинова теорија коришћена као покриће за различите колонијалне експанзије. Боравећи међу домородачким становништвом, он открива слику умногоне другачију од уверених расистичких претпоставки у владајућој антропологији. Касније су његова сазнања и достигнућа врло брзо заборављена и избрисана из британске и аустралијске верзије историје (Vongar 2007: vii). У коментарима које је придружио тексту Маклајевих дневничких белешки, Вонгар открива откуда интересовање за овог руског антрополога. Његов *Дневник* је прва, како каже, озбиљна књига коју је прочитао са осамнаест година. Читајући је, Сретен Божић постаје истински Маклајев поклоник (v. Vongar 2007: 1), а 1950. године у Аранђеловцу гледа и филм о овом руском научнику¹⁰. Сусрет са Маклајем и антропологијом предодредио га је да се годинама касније посвети проучавању аборицинске културе, али и да се оствари као активиста у борби за њихова права и откривање истине о многобројним злоделима која су им учињена од инвазије Европљана (v. Arsenijević Mitrić 2016: 196). Оно што, такође, повезује Вонгара и Маклаја јесте то што им је Аустралија друга домовина [фотографије 3, 4].

9 Реч је о првом преводу на енглески штампаном у Аустралији, ранији преводи на енглески објављени су 1975. године на Новој Гвинеји и у Москви 1982. Маклајеве дневнике је на српски превела Александра Зараховић, а објављени су 1949. године под насловом *Пушовања: дневник са Нове Гвинеје*, Загреб, Београд, Ново поколење.

10 Историјско-биографски филм *Миклухо-Маклај* режирао је Александар Разумнов 1947. године. Доступан је на: <https://www.youtube.com/watch?v=RommeVdnCMc>. 9.4.2017.

Фотографија 3. Миклухо-Маклај у Квинсленду, 1880.¹¹

Фотографија 4. Сретен Божић Вонгар у Мелбурну, 1965.¹²

У тексту „Миклухо-Маклај и његов динго” Вонгар наводи да су Маклајеве идеје опстале и да су готово читав век касније инспирисале многе европске филозофе када су писали о племенским друштвима и културама. Можемо пратити његов утицај од Маркса, преко Малиновског до Маргарет Мид. Научници су често понављали његове идеје, а да му нису признавали заслуге за њих, нити су га наводили као извор. Његова открића да је племенски човек далеко срећнији, политички независнији, економски сигурнији у оквиру природног окружења буша где живи у хармонији са природом, него када је у ропском положају и зависи од западне културе, одбацивана су као погрешна¹³. У Аустралији је бели

11 <http://beautifulrus.com/wp-content/uploads/2013/06/Mikluho-Maclay-in-Queensland-in-1880.jpg>

12 <https://collections.museumvictoria.com.au/articles/14481>

13 Андре Влчек, у свом путопису о Океанији, наводи како је ситуација на Новој Гвинеји данас више него поразна. Наводећи пример главног града – наиме, Порт Морсби често води на светским листама као најмање пожељан за живот. Док центар града и лука одају утисак луксуза, већ неких десетак километара одатле, на хиљаде људи живи на периферији у очајним условима, настањени у импровизованим металним кућама-контејнерима без чисте воде за пиће. Стопа криминала је веома висока, као и проценат неписмених. Иако је град подигнут на земљи која припада староседеоцима, они су гурнути на ободу и ускраћена су им сва права, те тако расна тензија достиже врхунац. Флора и фауна су озбиљно угрожене услед деловања мултинационалних компанија за прераду дрвета и руде (в. Влчек 2013: 110–126).

човек у последњих двеста година готово потпуно уништио буш, и истребио многе врсте, укључујући и многа племена, изазвао је еколошку катастрофу претварајући земљу у пустињу. С друге стране, Аборицини су на тој земљи живели 50 000 година и наставили би незнано колико само да су се Европљани држали даље од аустралијских обала (Vongar 1992: 220).

Вонгар ни и у својим интервјуима не заборавља да помене Маклаја, на питање каква је улога интелектуалаца, научника, антрополога у пракси коју је спроводио политички и бирократски апарат колонизатора, као и због чега га је дело руског антрополога у толикој мери фасцинирало да га преведе на енглески, одговара:

„Књигу Миклухо-Маклеја, о његовом путу на Нову Гвинеју, прочитао сам док сам био у Србији и остао очаран његовим радом и храброшћу. Маклеј је такође радио на антрополошким истраживањима у Аустралији; дотакао се једне од најбитнијих тема која данас забрињава свет – контроле популације. На то сам наишао док сам писао књигу *From Cave to Yirrkala*. Књига се односила на аборицинску уметност у периоду уназад 35 000 година. Постало ми је јасно да се аборицинска култура негде у периоду леденог доба зачурила током климатских непогода и била приморана да развије мноштво церемонијалних обреда и веровања како би народ преживео. Кључ том веровању била је контрола прираштаја, односно популације. Аборицини су у овом предначили у односу на данашњи свет за неких две хиљаде генерација. Појединцима се није свиђало да 'субхумани' народ може бити толико напредан, тако да књига *From Cave to Yirrkala* никада није штампана. Оно што сам писао у тој књизи поновио сам касније у роману *Walg*. Популација је табу тема у земљама такозване демократије. Што више народа – више потрошача, односно сиротиње. На крају ће ђаво доћи по своје. Државници, бирократе и политичари окупљају се помпезно у Копенхагену и Мексику да реше проблем климатске катастрофе. Један седи аборицински старац могао би им бесплатно препричати повест како је његов народ преживео ледено доба и показао пут спаса, али зар би њега неко питао” (Arseniјевић 2010: 209–210).

У аутобиографији *Динџово легло* Вонгар пише о кривотворењима која су вршена на пољу антропологије и историје, а ишла су у прилог популарне тезе о „примитивним” расама које су наводно на нижем ступњу развоја (в. Arseniјевић Mitrić 2016: 465). На тај начин Вонгар наставља Маклајеву мисију коју је овај научник започео на просторима Аустралије и Океаније још у XIX веку, одбацујући расистичке тезе о „супериорним” и „инфериорним” расама. Немачки антрополог Теодор Вајц, оснивач компаративне психологије народа, један је од ретких који се у XIX веку оштро супротстављао расистичкој струји и идеологији. Попут Маклаја, залагао се за моногенетски принцип, сматрајући да сви народи поседују једнаке способности за развој (Вошковић 2010: 53–54). Франц Боас, оснивач америчке антропологије, као професор на Колумбија Универзитету у Америци читав свој радни век посветио је борби против расизма. У есеју „О нестабилности расних типова” из 1911. године, инсистирао је на дестабилизовању опозиције између цивилизованих и

примитивних култура и оповргао теорије о урођеној расној инфериорности (в. Воас 1916: 713–718). Као антрополог снажно се противио владајућој расистичкој идеологији у Америци, у чланку из 1939. године Боас открива како су званични уџбеници из историје, биологије, географије и грађанског права, у то доба препуни нацистичке доктрине о вишим и нижим расама (Burkholder 2006). Клод Леви-Строс је такође у својим делима, посебно у *Дивљој мисли*, инсистирао на оповргавању схватања о наводној лествици развоја, и инсистирао да тзв. примитивна мисао није инфериорна, међутим до данас таква схватања нису искорењена, већ и даље налазе моћне присталице и заговорнике. Он је тврдио да је такозвана примитивна мисао која је изражена у магији сасвим „довршена и кохерентна” и да она није само „први корак”, предлогички ступањ научног мишљења, већ „она образује добро организован систем, независан од оног другог система који ће наука образовати, осим формалне сличности што их зближава и због које се први сматра за метафизички израз другог” (Levi-Stros 1966: 49).

Насупрот оваквим светлим примерима антрополога, Вонгар у *Динџовом леђу* говори о етнолозима у Аустралији који су злоупотребљавали сопствене позиције. Силвија Џ. Халам и Џефри Блејни су ишли тако далеко да су за нарушавање еколошке равнотеже оптуживали Аборицине а не досељенике који су се бахато односили према природи. Уместо да потврде да су спаљивање самониклог растиња вршили белци и тако нарушавали првобитну флору и фауну, они су заступали став како су урођеници сами спаљивали вегетацију годинама уназад пре доласка колонизатора. Вонгар се пита зашто би племена изазивала пожаре у бушу од којег им је зависио живот и опстанак. Он у својим истраживањима није наишао на такве доказе (Vongar 2010: 180–181)¹⁴.

14 Мрачним странама антропологије бави се и документарни филм *Тамна наука* (*Dark science*, 2008), који открива запањујуће чињенице о експедицији шведских етнолога која предвођена Ериком Мјобергом одлази у регију Кимберли, у западној Аустралији, и то у два наврата у периоду од 1910. до 1916. године. Филм користи наводе из Мјобергове књиге *Крила отрова* (*Wings of Poison*) и његовог дневника, у којем научник открива прави циљ својих истраживања и покренуте експедиције, а то је да се иза маске о истраживању флоре и фауне са ових простора, заправо, крила монструозна замисао о сакупљању аборицинских скелета. Мјоберг је успео да прокријумчари и пренесе у Шведску неколико аборицинских посмртних остатака. Како је био опседнут сулудом идејом о Аборицинима као заосталој, „нижој” раси, није презао од тога да узнемири духове умрлих предака. По повратку у Шведску, Мјоберг је подлегао мистериозној болести, некој врсти парализе, а затим је почео да доживљава халуцинације и кошмаре у којима га прогоне духови Аборицина, који су, како је тврдио, тражили освету. Очигледно мучен савешћу, пише књигу *Крила отрова*, где коначно оповргава тезе изнете у дневнику о Аборицинима као нижим бићима и признаје како никада није видео материјално сиромашнији народ од Аборицина, али опет народ тако богате духовности. Посмртни остаци Аборицина, пренети у Шведску, готово читав један век су лежали у просторијама Етнографског музеја у Стокхолму, све до момента када су дневници Мјобергове експедиције објављени и варварски поступак разоткривен. Напокон, 2004. године кости бивају пронађене натраг у племенску заједницу одакле су отете, како би биле прописно сахрањене (Gejbrielson, Vorik 2008).

Вонгар подсећа на другачије примере етнолога, међу којима је и Жан Пујон, пријатељ Жан-Пол Сартра и Симон де Бовоар са којима је уређивао часопис *Les Temps Modernes*. С њим је имао прилику да говори током боравка у Француској. Пујон је уређивао и ревију *L'Homme* са Клод Леви-Стросом. Једно време је боравио у Сахари, проучавајући племена у Чаду. Сматрао је да је француска друштвена и културна свест ишчезла и да се, како каже, убрзано враћамо у мрачно доба. Вонгарову збирку прича *Пуш* у *Бралџу* је заиста снажно доживео. Увидео је сличност са аутохтоним народима Африке, као и то да их је задесила иста судбина. Француска, како каже, није била заинтересована за те културе које постепено изумиру. Жалио је због чињенице да она постаје европска провинција. Посебно је био огорчен због нуклеарних програма које је Француска изводила у Полинезији, и не само то, није их држала у тајности као Британија, већ се јавно тиме истицала у медијима, тако да су атомске пробе за савремену Француску представљале симбол угледа и моћи (в. Vongar 2010: 232).

Вонгар, у оквиру свог стваралаштва, било да је реч о фикционалној, документарној прози или антрополошким истраживањима, сведочи о „колонијалним стратегијама Британије спровођеним над аборицинским становништвом, од исељавања и одузимања земљишта, нуклеарних експеримената, затварања, до различитих видова асимилације” (в. Arsenijević Mitrić 2016c: 268). Управо због многобројних злоупотреба и кривотворења у области антропологије и етнологије, сматрао је неопходним да се посвети и другим пољима проучавања и изражавања ван матичног подручја књижевности, увиђајући да аборицинска култура из године у годину постаје све угроженија, решио је да барем записом остави траг и сачува истину. Тако је 1969. године написао антрополошко-историјску студију *Од њећине до Јуркале*, у оквиру које се бави аборицинском уметношћу, усменим стваралаштвом и сликарством на стенама. Затим, 1972. године, у сарадњи са аустралијским писцем Аланом Маршалом, објављује књигу *Аборицински мишкови*, збирку митова које је забележио обилазећи аборицинске заједнице. Књигу прати серија фотографија на којима су представљени староседеоци Аустралије док изводе поједине обреде у свом природном окружењу, али и уметнички, ритуални предмети и цртежи (в. Arsenijević Mitrić 2016: 129) [Фотографија 5].

Фотографија 5. Абориџински плес, Мандора, Аустралија, 1965,
Сретен Божић Вонгар¹⁵

Ово није једина књига фотографија које је Вонгар забележио, годинама касније, 2007. године са тадашњом супругом Линдом Билчић објавиће збирку фотографија са пропатним текстом, *Тошем и руда*, као документ о двострукој нуклеарној трагедији коју је овај народ претрпео. Ове фотографске записе начинио је шездесетих и седамдесетих година XX века путујући аустралијским континентом¹⁶. Већ на први поглед фотографије указују на стравичну патњу тих људи и непојмљиву беду у коју су их они који су им преотели земљу сатерали. Реч је о вађењу руде уранијума у Западној Арnhemској Земљи током педесетих година, које је имало погубан утицај на тамошња племена. Руда је прерађивана у уранијум-оксид, који је коришћен за израду британских нуклеарних бомби, и бродовима транспортован у иностранство (Исто: 439). Међутим, Вонгар наглашава како ископавања нису била оно најстрашније: након тога вршене су нуклеарне пробе у областима централне Аустралије, што је донело трагичне последице староседеоцима¹⁷. Аустралијска влада је

15 Фотографија је доступна на: <https://collections.museumvictoria.com.au/items/2142332>. 15.03. 2017.

16 Више о самој колекцији и о проблемима које је аутор имао са излагањем видети у раду „Емигрантски дискурс Б. Вонгара” (Arsenijević Mitrić 2016b: 202–203). Део из ове колекције данас се чува у „Музеју Викторија”, у Аустралији. Аутор Б. Вонгар колекције је куратор за репатријацију Џејсон Гибсон (в. Gibson 2016).

17 У исто време док је у Аустралији трајао уранијумски бум, 1966. године Француска започиње серију нуклеарних проба у Пацифику. У периоду од јула 1966. до јануара 1996. године, спроведено је више од 200 нуклеарних експеримената у атолу Муруроа и Фангатуфа. У документарном филму *Нуклеарне пробе: наслеђе без краја (Essais nucléaires, un Héritage Sans Fin, 2012)*, Тијери Друе и Натали Барбе истражују последице овог стравичног злочина и говоре о утицају на здравље становника, жртава

пре тестирања Британији доделила 200 000 квадратних километара племенских територија у јужној Аустралији. Аборицини који су тамо живели од памтивека преко ноћи су „пресељени”, камионима пребачени, у бројне кампове који су подсећали на концентрационе логоре (в. Vongar 2010: 134). У есеју *Тошем и руда* аутори откривају како су „Аборицине, преминуле услед радиоактивног зрачења, бацали у масовне гробнице. У време британских нуклеарних проба, око петнаест хиљада Аустралијанаца примљено је у војну службу како би учествовали у том пројекту” (Arsenijević Mitrić 2016b: 202–203)¹⁸.

Божић је имао прилику да се непосредно упозна за аборицинском културом, и да попут Миклухо-Маклаја на „терену” доноси сопствене судове неоптерећене предрасудама званичне антропологије, живећи у бушу са својом аборицинском сапутницом Ђумалом и двоје деце. У интервјуу „Пишчев пут је марафонски”, Вонгар приповеда о томе како изгледа обичан дан проведен у аборицинској породици:

Када устанете, прво разгрнете пепео да оживите ватру и видите да ли је можда неки сладак кромпир остао затрпан у пепелу од претходног дана. Ту је и чађава лимена кантица (bilysan) коју наспете водом, да направите чај или сличан напитака. Обично се кампује близу воде, ако воду не носите у ланеном џачићу (water-bag). Током дана треба обезбедити воду и храну, што је дужност оба партнера породичне групе. Мушкарци обично иду у лов на животиње или лове рибу. Жене трагају за корењем у земљи или ваде ларву из пањева дрвећа. Нешто од тога поједу на терену, остало донесу у камп. Ако се мушкарци врате из лова празних руку, једе се оно што су жене сакупиле. У случају да лов успе прави се гозба. Месо се замота у зелено лишће и затрпа у ватру да се испече. Храну једу сви присутни, фамилија и племенски рођаци. Најбољи комад хране се дели најстаријима, потом млађи, па домаћи пси. Ако случајно нема хране или воде, онда се камп напушта у потрази за бољим локалитетом. Ја нисам био вешт у лову, увек би се придружио неком искуснијем, па и женама, у скупљању корења (Арсенијевић 2010: 210–211).

О привржености аутохтоном становништву Аустралије и њиховом начину живота говори и чињеница о промени имена у Б. Вонгар¹⁹. Миклухо-Маклај, у оквиру једне анегдоте из *Дневника*, бележи како је јед-

експеримената (Barbe, Druе 2012). Андре Влчек подсећа на нуклеарне експерименте које су Сједињене Државе извеле на Маршалским острвима, а Британија на острву Киригимати и Малден у Централном Пацифику (*Операција Грајл*, 1956–1958) (Vlček 2013: 250–251). Првог марта, 1954. године САД су на атол Бикини (припада Маршалским острвима) бациле хидрогенску бомбу кодног имена „Браво”, хиљаду пута снажнију од оне бачене на Хирошиму (83). Атол Квајалеин америчка војска и даље користи као своје постројење. Огромна прострaнства Океаније и даље су напуштена због последица тестирања (250).

18 Монструозни нуклеарни програм није се зауставио на аустралијском континенту, након тестирања „прљавих бомби” (коктел уранијума, плутонијума и других радиоактивних елемената) ове „нуклеарне играчке” (Vongar, Bilčić 2010: 144) разиграле су се у Заливском рату и бомбардовању Југославије 1999. године (Ibid.: 145).

19 Више о промени имена видети у раду „Емигрантски дискурс Б. Вонгара” (Arsenijević Mitrić 2016b: 195–201).

ном приликом излечио урођеника по имену Туј, а да су након тога чина сељани почели да га ословљавају његовим именом, Туј уместо Маклај. Таква замена имена указује на неку врсту братимљења, којом се исказивала изузетна захвалност, блискост и поштовање. На овај обичај замене имена руски научник је наилазио, како сведочи, и у Полинезији (Mikluho-Maklaj 1953: 167–168). Да ли је поштујући управо поменути традицију, у знак захвалности што су га прихватили, третирали као једног од њих, и излечили од 'цивилизацијских болести', аустралијски писац српског порекла прихватио аборицинско име?

Вонгар наставља Маклајеву мисао и мисију у 20. и 21. веку. Попут руског антрополога, који је најпре почео да прикупља појединости и бележи карактеристике Папуанаца, а затим и да се упушта у борбу против колонизатора мислећи да ће можда бити последњи сведок о одликама и животу острвљана, пре него што буду уништени, одведени у робље или убијени, Вонгар је свој живот посветио настојању да истина о страдањима аборицинских племена Аустралије изађе на видело, као и да се спречи даља патња и прогањање. Поред тога што пише о колонијалним стратегијама којима су аутохтони народи овог континента били изложени кроз историју, он данас сведочи о неоколонијалним претензијама запада на овом простору, пишући о уранијумској грозници и нуклеарним пробама које руски антрополог није могао ни да сања, а које су нова пошаст која је задесила простор Аустралије и Океаније.

Занимљиво је да су заправо први Европљани који су стигли до Пацифика, и опловили острва Бизмарк и Нове Хибриде са наших простора – дубровачки морнари, у служби шпанског краља, које је предводио капетан Вице Буне (1559–1612). Експедиција је трајала од 1594. до 1597. године. Имајући у виду Маклајев подухват, као и каснији ангажман Божића/Вонгара, открива се да управо Словени показују изузетно интересовање и приврженост овим просторима удаљеним од њихових матичних земаља. И не само то, јер су они инспирисали касније генерације истраживача да наставе њихову мисију. У прилог томе истичемо пример Панче Хаџи-Андонова, аустралијског археолога српског порекла, који нам у наслеђе оставља значајну студију *Аборицини: људи из Времена Снова*, за коју је рецензију написао баш Б. Вонгар, којем Андоново даје посебну захвалност на свесредној помоћи у проучавању. Брачни пар Софија и Србољуб Живановић, у Маклајевом духу путују на Папуу Нову Гвинеју, на позив Универзитета Папуе Нове Гвинеје, у својству археолога и професора, где проводе три године. Као резултат сопствених фасцинација, боравка и истраживања на овом острву пишу драгоцену књигу белешки, сећања и фотографија – „Земља рајских птица Папуа Нова Гвинеја”. Такође, једна веома значајна студија, *Океанија: неоколонијализам, нуклеарно оружје и кости* (*Oceania: Neocolonialism, Nukes&Bones*), за коју је предговор написао Ноам Чомски, објављена 2013. године, настала је из пера руског новинара и писца Андреа Влчека, који је истраживао подручје Океаније и притом бележио не само културне одлике аутохтоних

народа који и данас истрајавају на овом подручју, већ и настојао да укаже на многобројне неоколонијалне недаће којем је становништво овог дела света изложено (велики јаз између богатих и сиромашних, еколошке последице нуклеарних проба, многобројне злоупотребе мултинационалних компанија, глобално загревање...), а о чему светски медији данас недовољно извештавају. Из поменутих примера, јасно је да Маклајев дух и даље живи, а његова мисија се увелико наставља.

Извори

- Mikluho-Maklaj 1953: N. N. Mikluho-Maklaj, *Putovanja: dnevnik sa Nove Gvineje*, Beograd, Zagreb: Novo pokolenje.
- Mikluho-Maklaj 2007: N. N. Miklouho-Maclay, *The New Guinea Diaries 1871–1883*, Carnegie, Victoria Australia: Dingo Books.
- Vongar 2010: B. Vongar, *Dingovo leglo*, Beograd: Jasen.
- Vongar, Bilčić 2010: B. Vongar, L. Bilčić, Totem i ruda, *Koraci*, godina XLIV, sveska 9–10, Kragujevac: Narodna biblioteka „Vuk Karadžić”, 131–152.

Литература

- Arsenijević 2010: J. Arsenijević, intervju sa B. Vongarom, Piščev put je maratonski, *Koraci*, godina XLIV sveska 9–10, Kragujevac: Narodna biblioteka „Vuk Karadžić”, 205–217.
- Arsenijević Mitrić 2016a: J. Arsenijević Mitrić, *Terra Amata vs. Terra nullius: Diskurs o (post)kolonijalizmu u delima B. Vongara i Ž. M. G. le Klezioa*, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet.
- Arsenijević Mitrić 2016b: J. Arsenijević Mitrić, Emigrantski diskurs B. Vongara, *Putovanje i pripovedanje. Putevi kulture, književne mape i aktuelne teorijske destinacije*, Maja Anđelković (ured.), *Liceum*, god. XXII, broj 16, Centar za naučnoistraživački rad SANU, Univerzitet u Kragujevcu, Kragujevac, 189–209.
- Arsenijević Mitrić 2016c: J. Arsenijević Mitrić, Figura dinga (canis lupus dingo) u prozi B. Vongara, *Canis lupus između obredne maske i književne životinje*, Maja Anđelković i Jelenka Pandurević (ured.), Kragujevac: Ministarstvo kulture i informisanja, Filološko-umetnički fakultet, 257–283.
- Barbe, Drue 2012: N. Barbe et T. Derouet, dir., *Essais nucléaires: un héritage sans fin*, Bonobo productions, France Télévisions.
- Boas 1916: F.Boas, New Evidence in regard to the Instability of Human Types, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. Vol. 2, No. 12, Dec. 15, pp. 713–718.
- Bošković 2010: A. Bošković, *Kratak uvod u antropologiju*, Beograd: Službeni glasnik.
- Burkholder, Z. Franc Boas and Anti-Racist Education. *Anthropology News*. October 2006. <https://www.academia.edu/333081/Franz_Boas_and_Anti-Racist_Education>13.03.2017.

- Čukovska 1953: L. Čukovska, Predgovor, u: N. N. Mikluho-Maklej, *Putovanja: dnevnik sa Nove Gvineje*, Beograd, Zagreb: Novo pokolenje.
- Fabijeti i dr. 2002: U. Fabijeti, R. Maligeti, V. Matera, *Uvod u antropologiju: od lokalnog do globalnog*, Beograd: Clio.
- Gibson, J. (2016) B. Wongar Collection in Museums Victoria Collections<<https://collections.museumvictoria.com.au/articles/14507>> 4. 13.2017.
- Dajmond 2004: Dž. Dajmond, *Mikrobi, puške i čelik: Sudbine ljudskih društava*, Beograd: Dosije, SCG.
- Gejbrielson, Vorik 2008: J. Gabrielsson, T. Warwick, dir. *Dark Science*, Frank Haines Films Pty Ltd, Australia, DVD.
- Le Klezio 2007: J. M. G. Le Clézio, *Raga, approche du continent invisible*, Points.
- Levi-Stros 1966: K. Levi-Stros, *Divlja misao*, Beograd: Nolit.
- Vlček 2013: A. Vltček, *Oceania neocolonialism, nukes and bones*, Auckland, New Zealand: Atuanui Press Ltd.
- Vongar 1992: B. Wongar, Miklouho-Maclay and his dingo, in S. M. Gunew, K. O. Longly (edit.), *Striking Chords: Multicultural Literary Interpretations*, Sydney (NSW): Allen & Unwin.
- Vongar 2007: B. Wongar, Translator's Note, Commentary, Disillusionment and Death, Afterword, in: N. N. Miklouho-Maclay, *The New Guinea Diaries 1871-1883*, Carnegie, Victoria Australia: Dingo Books.
- Živanović 2006: Sofija i Srboljub Živanović, *Zemlja rajskih ptica Papua Nova Gvineja: beleške i sećanja*, Beograd, Pešić i sinovi.

Jelena N. Arsenijević Mitrić

THE ANTHROPOLOGICAL THOUGHT OF NICHOLAI NICHOLAIEVICH MIKLOUHO-MACLAY AND ITS IMPACT ON THE CREATIVE WORK OF SRETEN BOŽIĆ WONGAR

Summary

The paper deals with the anthropological mission of Nicholai Nicholaievich Miklouho-Maclay by interpreting his diaries and notes that focus on anthropological, ethnological and linguistic research that the Russian scientist conducted on the islands of the Pacific Ocean, Malacca Peninsula, Australia and Papua New Guinea. Miklouho-Maclay was horrified by the atrocities that various colonial expeditions were perpetrating against the indigenous people. Along with studying the aboriginal cultures of Australia and Oceania, he spent the rest of his life in a desperate struggle to prevent further enslavement of the natives and the devastation of the area. He also strove to reveal the truth about the inhumane acts of the "civilized" conquerors. In the second section of the paper, we insist on the impact that Miklouho-Maclay had on the life and creative work of the Australian writer and anthropologist of Serbian origin B. Wongar.

Keywords: N. N. Miklouho-Maclay, B. Wongar, anthropology, ethnology, literature, colonization, Australia and Oceania, Papua New Guinea

*Примљен 13. априла 2017. године
Прихваћен 14. септембра 2017. године*